

UNIwersYTET im. Jana Kazimierza

LWÓW na przestrzeni wieków był symbolem polskości i bastionem cywilizacji łacińskiej na Południowo-Wschodnich Kresach RP. Tę jego rolę niewątpliwie dopełnił, a zarazem wzmocnił król Jan Kazimierz 20 I 1661 roku, wywyższając istniejące od 1608 roku lwowskie Kolegium Jezuickie do rangi Uniwersytetu. W okresie zaboru austriackiego Uniwersytet przyjmował następujące nazwy:

1784-1805 – Uniwersytet im Cesarza Józefa II („józefiński”),

1805-1817 – zdegradowany do liceum,

1817-1918 - c.k. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I („franciszkański”).

Tak poczęty Uniwersytet Lwowski, wraz z wyrosłym w 1817 roku Zakładem Narodowym im. Ossolińskich, oraz w 1844 roku – Akademią Techniczną, późniejszą Politechniką Lwowską, przeobraziły Lwów w ważny ośrodek nauki i kultury polskiej.

W okresie autonomii galicyjskiej, kiedy Lwów był siedzibą namiestnika cesarskiego i władz autonomicznych: Sejmu Krajowego i Wydziału Krajowego, Uniwersytet Lwowski pod względem poziomu naukowego osiągnął rangę równą uniwersytetom europejskim.

Obok Uniwersytetu Jagiellońskiego, dźwigał ciężar polskiej nauki, kształcił polską młodzież, także z za zaborczych kordonów, przygotowując ją do zadań z myślą o przyszłym niepodległym państwie.

Po odzyskaniu niepodległości nadano Uniwersytetowi Lwowskiemu 22 XI 1919 roku nazwę: Uniwersytet im. Jana Kazimierza (siedziba: gmach byłego Sejmu Krajowego od 1920 roku). Od tej pory, kiedy Lwów utracił rangę stolicy Galicji i Lodomerii, Uniwersytet Jana Kazimierza w siedzibie Sejmu Galicyjskiego, przejął ciężar dziedzictwa *Leopolis Semper Fidelis*, jedyne w Rzeczypospolitej miasta wyróżnionego Krzyżem *Virtuti Militari* (nadany przez Józefa Piłsudskiego w dniu 22 XI 1920 roku).

Wszecznica Lwowska od momentu swego istnienia dzieliła burzliwe dzieje miasta i Kresów Południowo-Wschodnich. Wielokulturowość i wynikająca z niej wielonarodowość Lwowa, uzewnętrzniające się m.in. przez funkcjonowanie trzech arcybiskupstw - metropolii: rzymsko-katolickiej, grecko-katolickiej (unickiej) i ormiańskiej, były z jednej strony czynnikami sprzyjającymi rozwojowi miasta i Uniwersytetu, z drugiej zaś przysparzały wiele problemów politycznych i społecznych.. Najdobitniej uzewnętrzniały się tutaj konflikty polsko-ukraińskie.

W atmosferze zbliżającego się zakończenia I wojny światowej i proklamowania niepodległości, w nocy z 31 X na 1 XI 1918 roku rozgorzała polsko-ukraińska walka o Lwów (obecnie minęła 90 rocznica tych walk), która przerodziła się wojnę polsko-ukraińską, trwającą do czerwca 1919 roku..

Rozpoczęty w Uniwersytecie rok akademicki 1918/1919 został przerwany, profesorowie i studenci wzięli czynny udział w obronie zagrożonego Lwowa. Po wyparciu Ukraińców ze Lwowa (22 XI 1918 roku), powołany został Tymczasowy Komitet Rządzący (i późniejsze ciała kierujące) przy udziale profesorów Uniwersytetu i środowiska akademickiego.

W kolejnym roku akademickim 1919/20, Uniwersytet ponownie zawiesił swoją działalność, tym razem z powodu wojny polsko-bolszewickiej (krwawa obrona miasta, szczególnie w rejonie Zadwórza, tj. słynne „*polskie Termopile*”, w której polegli młodzi obrońcy Lwowa, w walce z watahą Budionnego).

W dniu 15 III 1920 roku, decyzją Ministerstwa WRiOP, dotychczasowy utrakwistyczny Uniwersytet Lwowski przekształcony został w uczelnię z wyłącznym polskim językiem nauczania. Z UJK usunięci zostali wówczas profesorowie i wykładowcy ukraińscy. W proteście, Ukraińcy zorganizowali tajny Uniwersytet Ukraiński i tajną ukraińską Wyższą Szkołę Techniczną.

Bojkot polskich szkół wyższych przez Ukraińców ok. 1930 roku osłabił, to jednak konflikt do końca dwudziestolecia międzywojennego pozostał wciąż żywy. Tutaj bowiem we Lwowie, mieściło się centrum ukraińskiego życia polityczno-społecznego, a zarazem nacjonalizmu ukraińskiego w Polsce.

UJK w dobie II RP był nie tylko przodującą uczelnią w niepodległym kraju, ale także wartością narodową, ważnym ośrodkiem nauki i kultury na Kresach Południowo-Wschodnich

Od roku 1918 UJK aktywnie włączył się w nurt ogólnopolskiej współpracy między uniwersyteckiej. Lwów jako centrum administracyjne w byłym zaborze austriackim, dysponujący najlepiej wyszkoloną kadrą biurokratyczną, a Uniwersytet lwowski – obok krakowskiego - najliczniejszą kadrą uczonych, zaczął wyludniać się ze swej elity umysłowej na rzecz nie tylko stolicy, ale i innych miast w odbudowanym państwie. Poważne siły naukowe UJK odpływały, aby organizować i obejmować katedry w uniwersytetach warszawskim, poznańskim i wileńskim.

Struktura i rektorzy Uniwersytetu.

Np. w roku akad. 1922/23 na Uniwersytecie funkcjonowały cztery wydziały, 106 katedr zwyczajnych, 16 katedr nadzwyczajnych, w których pracowało 87 profesorów zwyczajnych, 5 nadzwyczajnych oraz 159 pomocniczych sił naukowych. Były to Wydziały:

Teologiczny (14 katedr, 13 profesorów),
Prawa i Umiejętności Politycznych (25 katedr, 17 profesorów),
Lekarski (21 katedr, 19 profesorów),
Filozoficzny (46 katedr, 38 profesorów).

W roku 1924, Wydział Filozoficzny podzielony został na dwa Wydziały:

Wydział Humanistyczny (28 katedr);
Wydział Matematyczno-Przyrodniczy (18 katedr);

W roku 1929/30 następuje reorganizacja UJK, która prowadzi m.in. do tworzenia specjalistycznych oddziałów. Powstają Oddział Farmaceutyczny (na Wydziale Lekarskim); Studium Ekonomiczno-Administracyjne, Studium Dyplomatyczne, Studium Sądowe (na Wydziale Prawa). Prowadzono również szereg specjalistycznych kursów, np. Kurs Prawa Lotniczego; Studium Pedagogiczne (nie uruchomione).

W roku 1938/39, ostatnim przed II wojną światową, struktura Uniwersytetu przedstawia się następująco:

Wydział Teologiczny (13 katedr, 5 profesorów zw., 3 profesorów nzw., 5 docentów),
Wydział Prawa (16 katedr, 8 prof. zw., 3 prof. nzw., 22 docentów),
Wydział Lekarski (24 katedr wraz z klinikami, 13 prof. zw., 5 prof. nzw., 33 docentów),
Wydział Humanistyczny (32 katedry, 24 prof. zw., 6 prof. nzw.; 33 docentów),
Wydział Matematyczno-Przyrodniczy (19 katedr, 14 prof. zw., 5 prof. nzw., 17 docentów).

W okresie międzywojennym funkcję rektora Uczelni sprawowało 20 profesorów. Wymienię tylko niektórych. Np: prof. Antoni Jurasz (1918/19), prof. Jan Kasprówicz (1921/22), prof. ks. Adam Gerstmann (1927/28; 1932/33), prof. Jan Czekanowski (1934/35; 1935/36), prof. Stanisław Kulczyński (1936/37; 1937/38), prof. Roman Longchamp de Berier (1939)

Biblioteka UJK powstała w 1784 roku, w roku 1926 gromadziła: 319 533 woluminów; 1149 rękopisów, 222 inkunabuły i in., zaś w roku 1939 - gromadziła już 650 000 woluminów; 1510 rękopisów, 312 inkunabuły i in.

Szkoły naukowe:

Prymat nauki i badań naukowych, dominujący w działalności UJK, wyznaczał nie tylko poziom kształcenia, ale także miejsce UJK w II RP na mapie naukowej Polski i Europy. Chlubą UJK byli wybitni uczeni oraz ich szkoły i seminaria naukowe.

Wydział Humanistyczny: prof. Kazimierz Twardowski - twórca lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej (uczniowie: Kazimierz Ajdukiewicz; Izydora Dąbska; Roman Ingarden i in.), prof. Adolf Chyliński – twórca szkoły muzykologicznej, prof. Franciszek Bujak - twórca szkoły historycznej (zagadnienia społeczne i gospodarcze).

Wydział Prawa: Oswald Balzer – twórca szkoły prawa polskiego (uczniowie: Przemysław Dąbkowski; Ludwik Ehrlich; Zbigniew Pazdro i in.),

Wydział Matematyczno – Przyrodniczy: prof. Eugeniusz Romer - twórca szkoły geograficzno – kartograficznej (uczniowie: Julian Czyżewski, Henryk Teisseyre, August Zirhoffer i in.), prof. Jan Czekanowski - twórca szkoły antropologicznej (uczniowie: Jan Mydlarski), twórcy szkoły matematycznej: prof. prof. Stefan Banach, Hugo Steinhaus, Leon Chwistek, Eustach Żyliński i współpracujący z Politechnik Lwowskiej: Stanisław Ruziewicz, Włodzimierz Stożek, Kazimierz Bartel (uczniowie: Władysław Orlich, Stanisław Ulam i in.),

Wydział Lekarski: twórcy szkoły biochemii, prof. Jakub Karol Parnas i prof.. Rudolf Weigel (twórca szczepionki przeciw tyfusowi plamistemu).

Wśród geofizyków polskich wyrażane jest przekonanie, że prof. Henryk Arctowski zapoczątkował istnienie szkoły geofizycznej.

Wydziały i wybitni naukowcy:

Wydział Humanistyczny: historia literatury, historia oświaty, romanistyka, anglistyka, slawistyka, językoznawstwo, filologia ruska, germanistyka, nauki orientalistyczne, historia, archeologia, prehistoria, historia sztuki, etnologia, pedagogika, teoria kultury i sztuki:

Wilhelm Brzuchnalski; Jan Kasprowicz; Wiktor Hahn; Juliusz Kleiner; Eugeniusz Kucharski; Kazimierz Kolbuszowski; Stanisław Lempicki; Stanisław Witkowski; Jerzy Manteuffel; Jerzy Kowalski; Ryszard Gansiniec; Edward Porębowicz; Zygmunt Czerny; Władysław Tarnawski; Witold Taszycki; Zdzisław Steiber; Tadeusz Lehr-Spławiński; Jerzy Kuryłowicz; Jan Janów; Wiktor Dollmayer; Andrzej Gawroński; Zygmunt Smogorzewski; Stefan Stasiak; Władysław Kotowicz; Ksaweryn Liske; Tadeusz Wojciechowski; Ludwik Finkel; Szymon Askenazy; Jan Paśnik; Stanisław Zakrzewski; Ludwik Kolankowski; Adam Szelągowski; Teofil Modelski; Konstanty Chyliński; Kazimierz Hartley; Karol Maleczyński; Edmund Bulanda; Leon Kozłowski; Władysław Podlacha; Adam Fischer; Bogdan Suchodolski;

Wydział Prawa: prawo kościelne, prawo rzymskie, prawo narodów, teoria prawa, prawo procesowe, ekonomia, historia prawa, prawo handlowe i wekslowe, filozofia prawa, prawo karne, prawo kościelne:

Oswald Balzer; Władysław Abraham; Alfred Halban; Juliusz Makarewicz; Roman Longchamp de Berier; Maurycy Allerhand; Edward Dubanowicz; Marcei Chlamtacz; Stanisław Grabski; Stanisław Gąbiński; Ludwik Ehrlich; Stanisław Hubert; Kazimierz Grzybowski; Zenon Wachowski; Kamil Stefko; Marian Waligórski; Marian Zimmermann; Przemysław Dąbkowski; Karol Kornayi; Wojciech Hejnosz; Kazimierz Przybyłowski; Zbigniew Pazdro; Tadeusz bigo; Waclaw Osuchowski; Mieczysław Honzatko; Julian Nowotny; Ludwik Dworzak; Zdzisław Papierkowski; Zdzisław Stahl; Leon Halban; Władysław Abraham.

Wydział Matematyczno-Przyrodniczy: matematyka, chemia, fizyka, biologia, geologia, paleontologia, geofizyka, chemia fizyczna, astronomia:

Bronisław Radziszewski; Bronisław Lachowicz; Stanisław Tołłoczko; Roman Małachowski; Witold Gemula; Włodzimierz Trzebiatowski; Wojciech Rubinowicz; Stanisław Loria; Roman Negrusz; Józef Nusbaum-Hilarowicz; Benedykt Fuliński; Jan Hirschler; Kulczyński Stanisław (ogród Botaniczny UJK); Seweryn Krzemieniowski; **Henryk Arctowski**; Józef Siemiradzki; Julian Tokarski; Wojciech Rogala; Zdzisław Pazdro; Jan Samsonowicz; Marcin Ernst (obserwatorium Astronomiczne); Eugeniusz Rybka;

Wydział Lekarski: choroby wewnętrzne, chirurgia, ortopedia, dermatologia, okulistyka, położnictwo i ginekologia, pediatria, choroby nerwowe i psychiatria, otolaryngologia, stomatologia, histologia i embriologia, fizjologia, farmakologia, patologia, anatomia, medycyna sądowa, higiena, mikrobiologia lekarska; historia medycyna; biologia ogólna, chemia lekarska:

Henryk Kadyi; Antoni Gluziński; Stanisław Budzyński; Adolf Beck; Władysław Szymonowicz; Jan Prus; Edmund Biernacki; Leon Popielisk; Antoni Noga-Mars; Włodzimierz Sieradzki; Ludwik Rydygier; Hilary Schram; Emanuel Machek; Antoni Jurasz; Henryk Halban; Roman Rencki; Jan Grek; Tadeusz Ostrowski; Adam Gruca; Jan Lenartowicz; Adam Bednarski; Kazimierz Bocheński; Franciszek Gröer; Eugeniusz Ortwiński; Teofil Zalewski; Antoni Cieszyński; Józef Markowski; Bolesław jałowy; Mieczysław Wierzuchowski; Włodzimierz Koskowski; Marian Franke; Witold Nowicki; Włodzimierz Sieradzki; Zdzisław Steusing; Napoleon Gąsiorowski; Witold Ziembicki; Rudolf Weigel; Jakub Karol Parnas.

Wydział Teologiczny: teologia fundamentalna, teologia dogmatyczna, teologia Moralna Ogólna, teologia moralna szczegółowa, teologia pastoralna, nauki filozoficzne, filozofia chrześcijańska, nauki biblijne, Stary Testament, Nowy Testament, historia kościoła powszechnego, historia kościoła w Polsce i na Rusi, historia sztuki kościelnej, prawo kanoniczne, homiletyka, katechetyka i pedagogika, socjologia chrześcijańska:

Szczepan Szydelski; Franciszek Lisowski; Michał Wyszynski; Stanisław Frankl; Stanisław Sarajewski; Adam Gertsman; Alojzy Jougan; Stanisław Szurek; Kazimierz Wais; Jan Stepa; Kazimierz Kowalski; Stefan Leon Skibniewski; Aleksy Klawek; Piotr Stach; Mieczysław Tarnawski; Teofil Długosz; Józef Umiński; Władysław Żyła; Błażej Jaszowski; Jan Nowicki; Stanisław Żukowski; Zygmunt Bielawski; Andrzej Mytkowicz.

Życie akademickie na UJK w okresie międzywojennym było nieustannym kalejdoskopem politycznym, narodowościowym i kulturowym. Dotyczyło to zarówno profesorów jak i studentów, co było uzewnętrznieniem kresowego krajobrazu społecznego Lwowa – miasta, które na przestrzeni wieków w nieustannej walce wykuwało swój byt.

Marszałek F. Foch podczas odbierania w UJK doktoratu hc. nadanego przez Wydział Prawa powiedział: *”W chwili kiedy wykreślano granice Europy, bledząc się nad pytaniem, jakie są granice Polski, Lwów wielkim głosem odpowiedział: Polska jest tutaj!”*.

Podobnie jak UJ, również UJK w całym okresie II RP czynny był na niwie budowania państwowości polskiej.

Przykłady: Leon Biliński – minister skarbu, Franciszek Bujak – minister skarbu i dóbr państwowych, Stanisław Gąbiński – wicepremier i minister WRiOP, posłowie i senatorowie: Edward Dubanowicz, Stanisław Gąbiński, Stanisław Grabski, Stanisław Ostrowski, Aleksander Domaszewicz, Leon Kozłowski, Stefan Mękarski, Stanisław Zakrzewski.

Wśród młodzieży akademickiej, działały liczne organizacje studenckie: Młodzież Narodowa, Młodzież Wszechpolska, Młodzież Piłsudczykowska, Młodzież Ludowa,

Młodzież Socjalistyczna, Młodzież Demokratyczna, Młodzież monarchistyczna, organizacje studentów ukraińskich, organizacje studentów żydowskich, organizacje studentów niemieckich.

UJK w roku akademickim **1938/39** zatrudniał ok. 770 osób. Posiadał 64 profesorów zwyczajnych i 22 profesorów nadzwyczajnych, wchodzących w skład pięciu rad wydziałów, oraz 110 profesorów i docentów nie należących do rad wydziałów. Pozostali nauczyciele posiadający stopień naukowy doktora lub tytuł zawodowy lekarza bądź magistra, pracowali na stanowiskach adiunktów, starszych asystentów, asystentów, młodszych asystentów, zastępców asystentów i lektorów.

Liczba studentów w roku akad. 1937/38 wynosiła 5026 osób. Nie uwzględniano podziału studentów wg narodowości. Przyjęty był podział na podstawie deklarowanego wyznania (co było bliskie narodowości). Przedstawiał się następująco: studenci wyznania rzymsko-katol. (Polacy) – 3625 osób, stanowili ok. 72,4% ogółu, ormiańsko-katol. (Polacy) - 15 osób, grecko-katol. (Ukraińcy) - 794 osób, stanowili ok. 15,8% ogółu; mojżeszowego (Żydzi) – 523, stanowili ok. 10,4% ogółu i ewangelicy – 66 osób.

UJK nie posiada pełnego opracowania swoich dziejów sięgającego do okresu II wojny światowej. Z fragmentarycznych opracowań podaję poniżej wybrane informacje odnoszące się do Uniwersytetu w roku akad. **1938/39**, który był ostatnim rokiem działania tej znakomitej Uczelni w okresie II RP.

Władze Akademickie UJK;

Senat Akademicki: rektor – prof. dr Edmund Bulanda (przewodniczący), ks. prof. Piotr Stach – prorektor, członkowie: ks. prof. Adam Gertsman (dziekan Wydziału Teologicznego), prof. Kazimierz Przybyłowski (dziekan Wydz. Prawa), prof. Napoleon Gąsiorowski (dziekan Wydz. Lekarskiego), prof. Zygmunt Czerny (dziekan Wydz. Humanistycznego), prof. Roman Małachowski (dziekan Wydz. Matematyczno-Przyrodniczego), ks. prof. Jan Stepa (prodziekan Wydz. Teologicznego), prof. Ludwik Ehrlich (prodziekan Wydz. Prawa), prof. Tadeusz Ostrowski (prodziekan Wydz. Lekarskiego), prof. Stanisław Łempicki (prodziekan Wydz. Humanistycznego), prof. Jan Samsonowicz (prodziekan Wydz. Matematyczno-Przyrodniczego), ks. prof. Stanisław Szurek, (delegat Wydz. Teologicznego), prof. Stanisław Grabski (delegat Wydz. Prawa); prof. Witold Nowicki (delegat Wydz. Lekarskiego), prof. Konstanty Chyliński (delegat Wydz. Humanistycznego), prof. Julian Tokarski (delegat Wydz. Matematyczno-Przyrodniczego).

Poniżej podaję jedynie skład osobowy

Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UJK:

Rada Wydziałowa

Dziekan i przewodniczący Rady: prof. dr Roman Małachowski. Prodziekan: prof. dr Jan Samsonowicz. Zast. prodziekana: prof. dr Eugeniusz Rybka. Profesorowie zwyczajni: **Henryk Arctowski**, Stefan Banach, Leon Chwistek, Jan Hirschler, Seweryn Krzemieniewski, Stanisław Kulczyński, Stanisław Loria, Roman Małachowski, Wojciech Rogala, Wojciech Rubinowicz, Jan Samsonowicz, Hugo Steinhaus, Julian Tokarski, Eustachy Żyliński. Profesorowie nadzwyczajni: Ludwik Chrobak, Wiktor Kemula, Eugeniusz Rybka, Kazimierz Sembrat, Włodzimierz Trzebiatowski, August Zierhofer. Delegaci docentów: Jan Noskiewicz, Henryk Orkisz.

Nie należący do Rady Wydziałowej: profesorowie: Herman Auerbach, Julian Czyżewski, Benedykt Fuliński, Zygmunt Klemensiewicz, Gustaw Poluszyński, Paweł Juliusz Schauder, Dezydery Szymkiewicz; docenci: Władysław Hetper, Leopold Infeld, Zofia Jerzmanowska,

Stefan Kaczmarz, Stanisław Mazur, Ludwik Monné, Jan Noskiewicz, Henryk Orkisz, Zdzisław Pazdro, Kazimierz Szarski, Henryk Teisseyre, Władysław Zych.

Zakłady naukowe:

Zakład Logiki (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Leon Chwistek (1884-1944). St. asystent: doc. dr Władysław Hetper,

Zakład Matematyczny (ul. św. Mikołaja 4). *Oddział A*: Kierownik: prof. Eustachy Żyliński. St. asystent: prof. dr Herman Auerbach. *Oddział B*: Kierownik: prof. dr Hugo Steinhilber. St. asystent: prof. Paweł Juliusz Schauder. Wcześniej pracowali: mł. asystenci: dr Władysław Orlicz, dr Stanisław Mazur. *Oddział C*: Kierownik: prof. dr Stefan Banach. Poprzedni kierownik: prof. dr Stanisław Ruziewicz. Wcześniej pracował: st. asystent dr Paweł Juliusz Schauder.

Obserwatorium Astronomiczne (ul. Długosza 8). Kierownik: prof. dr Eugeniusz Rybka. St. asystenci: dr Jan Mergentaler i mgr Antoni Opolski. Poprzedni kierownik: prof. dr Marcin Emst).

Zakład Fizyki Eksperymentalnej (ul. Długosza 8). Kierownik: prof. dr Stanisław Loria. St. asystent: dr Marian Puchalik. Mł. asystent: dr Andrzej Łastowiecki.

Zakład Fizyki Teoretycznej (ul. Długosza 8). Kierownik: prof. dr Wojciech Rubinowicz). Poprzedni kierownik: prof. dr Szczepan Szczeniowski. Wcześniej pracował: st. asystent doc. dr Leopold Infeld.

Zakład Chemii Nieorganicznej (ul. Długosza 6). Kierownik: prof. dr Włodzimierz Trzebiatowski. Poprzedni kierownik: prof. dr Stanisław Tołłoczko.

Zakład Chemii Organicznej (ul. Długosza 6). Kierownik: prof. dr Roman Małachowski. Mł. asystent: dr Stanisław Prebendowski.

Zakład Chemii Fizycznej (ul. Długosza 6). Kierownik: prof. dr Wiktor Gemula. St. asystent: dr Zdzisław Tadeusz Kopniak.

Zakład Krystalograficzny (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Ludwik Chrobak. St. asystent: dr Jan Rylski. Poprzedni kierownik: prof. dr Zygmunt Weyberg.

Zakład Mineralogiczno-Petrograficzny (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Julian Tokarski. Adiunkt: dr Stefan Biskupski.

Zakład Geofizyki i Meteorologii (ul. Kościuszki 9). Kierownik: **prof. dr Henryk Arctowski**, doktor honoris causa UJK, od 1939 roku w USA. Adiunkt: dr Adam Kochański. St. asystent: doc. dr Henryk Orkisz.

Uzupełnienie: 1. Zakład Geofizyki i Meteorologii prowadził badania z zakresu magnetyzmu ziemskiego w Stacjach terenowych: w Daszawie (w latach 1929-1931; dr H. Orkisz przy współpracy E. Stenza) i w Janowie k. Lwowa (w latach 1932-1939, kierownik dr H. Orkisz).

W dzienniku *Ilustrowany Kurier Codzienny* (nr 169 z dnia 20 VI 1933), zamieszczono nast. relację (fragmenty): „Otwarcie Stacji Magnetycznej w Janowie pod Lwowem - Wszechnica Jana Kazimierza, a i nią nauka polska, zyskała dzięki inicjatywie i staraniom znakomitego uczonego, **prof. dra Henryka Arctowskiego** nowy Instytut, który, aczkolwiek w skromnych na razie rozmiarach poczęty, mieć będzie niewątpliwie ogromne znaczenie dla badań mikro-dynamiczno-meteorologicznych.

Jest to stacja magnetyczna instytutu geofizyki, uroczyscie poświęcona 17-ego bm. na uroczem wzgórzu w Janowie pod Lwowem.

Wymykając się na parę godzin świątecznemu nastrojowi, w jakim Lwów tonie od kilku dni z powodu Targów Wschodnich i szeregu doniosłych, odbywających się jednocześnie zjazdów - grono przedstawicieli nauki, oraz reprezentantów władz i prasy udało się kilkoma samochodami do pobliskiego Janowa, by uczestniczyć! w radosnym momencie powitania nowej placówki badawczej.

Tworzą ją dwa skromne pawiloniki, których wygląd nie zdradza wcale ich doniosłego przeznaczenia. Jeden z nich, wkopany w ziemię i obmurowany, wygląda jak wiejska piwnica, albo wejście do tajemniczego lochu. Wąskie drzwi prowadzą do ciemnego korytarzyka, a ten do jeszcze ciemniejszej komórki o ścianach wyłożonych drzewem. Stoją tu skomplikowane instrumenty wraz z przyrządem samopiszącym, który notuje każde drgnienie aparatu. Sporządzone są wyłącznie z materiału amagnetycznego (...)

Drugi pawilon, umieszczony na wzgórku w postaci oszklonej werandy, kryty jest z tego samego powodu słomianą strzechą. Można sobie wyobrazić, jak wielka trwoga ogarnąć musiała dwóch młodych badaczy, którzy wiodą pustelniczy żywot przy tej nowej placówce wiedzy, gdy pewnego dnia stanęła w płomieniach sąsiednia chata. Na szczepie ogień nie dosięgnął odosobnionych budynków stacji.

W uroczystości poświęcenia instytutu wzięli udział zarówno przedstawiciele władz lwowskich, jak też miejscowych. Przybyli: imieniem rządu i wojewody dyr. robót publ. Maliszewski, rektor Uniw. ks. dr Gerstmann, dziekan prof. Ruziewicz z gronem profesorów, prof. Banachiewicz z Krakowa, imieniem gminy m. Lwowa dyr. Aleksandrowicz, burmistrz Janowa Cubiński, zast. starosty Bodnar i w. in.

Nowy przybytek nauki poświęcił ks. rektor Gerstmann, który następnie imieniem uniwersytetu lwowskiego wyraził radość z tej nowej placówki.

*Po szeregu przemówień zabrał głos twórca stacji magnetycznej **prof. dr Arctowski** omawiając jej znaczenie i genezę. Katedra Geofizyki i Meteorologii Uniwersytetu Jan Kazimierz – jak zaznaczył mówca - jest w swoim rodzaju jedyną w Polsce. W obecnym stanie studjów wystarczyłoby jeszcze kilka lat wysiłków, by osiągnąć ustalenie metody określania związków między anomaljami klimatycznymi, co właśnie stanowi cel nowej stacji. Tego rodzaju studia dotychczas nigdzie nie były prowadzone w sposób ciągły i w razie powodzenia mogłyby stać się wzorem i dla zagranicy. Odpowiedni teren dla takich studjów mikro-dynamiczno-meteorologicznych mamy właśnie w Janowie. Wyniki osiągniętych tu obserwacji mieć będą wielkie znaczenie zwłaszcza dla szybownictwa.*

Goście obejrzeni urządzenia pawilonów oprowadzani przez obserwatorów pp. Orkisz, Stenza i Kochańskiego, poczem, skosztowawszy słynnego miodu janowskiego, pożegnali cichą pustelnię, życząc jej gospodarzom jak najpełniejszych wyników żmudnych badań

2. *Pani Janina Orkiszowa, żona prof. H. Orkisz, współpracownika **prof. H. Arctowskiego**, przekazała nast. informacje: „**Prof. Henryk Arctowski**, kierownik Instytutu Geofizyki i Meteorologii UJK, swoje mieszkanie służbowe posiadał na terenie budynku Uniwersytetu – Instytutu, wejście od ul. Kościuszki. W swoim gabinecie przechowywał z czcią urnę z prochami zmarłych członków rodziny. W chwili wybuchu II wojny światowej, **prof. H. Arctowski** pozostawał poza granicami kraju. I do Polski już nie powrócił. Prof. H. Orkisz z chwilą wkroczenia do Lwowa wojsk okupanta sowieckiego (IX 1939), pragnąc uchronić od profanacji urnę z prochami rodziny **prof. Arctowskiego**, polecił pedlowi Instytutu (pedel o imieniu: Jan), przenieść urnę na Cmentarz Łyczakowski. Tam też urna została złożona, niestety w nieznanym miejscu.”*

3. *W 1938 roku otwarto na Pop Iwanie (2022 m) Obserwatorium Meteorologiczno-Astronomiczne im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, zdewastowane w okresie II wojny światowej i nie odbudowane dotychczas. Inicjatorem budowy Obserwatorium była LOPP.*

4. *W rejonie Czarnohory, regularne obserwacje atmosfery zaczęto prowadzić z inicjatywy Towarzystwa Tatrzańskiego w latach siedemdziesiątych XIX w. Na przełomie wieków rozpoczęła tam też pracę Stacja Botaniczno-Rolnicza na Polanie Pożyżewskiej, gdzie prowadzono, obok badań nad roślinnością, wszechstronne obserwacje meteorologiczne. M.in. w roku 1924 na Stację dotarła ekspedycja naukowa zorganizowana z inicjatywy prof. H. Arctowskiego przez Instytut Geofizyki i Meteorologii UJK.*

Zakład Biologiczno-Botaniczny (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Seweryn Krzemieniewski, rektor UJK. St. asystent: doc. dr Jan Badian. Poprzedni kierownik: prof. dr Marian Raciborski. Wcześniej pracował: dr Władysław Szafer, asystent w latach 1909-1910.

Zakład Morfologii i Systematyki Roślin (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Stanisław Kulczyński. St. asystenci: dr Włodzimierz Tymrakiewicz, dr Mikołaj Kostyniuk. Mł. asystent: mgr Kazimierz Matusiak.

Zakład Zoologiczny (ul. św. Mikołaja 4). Kierownik: prof. dr Jan Hirschler. Adiunkt: prof. dr Kazimierz Sembrat. St. asystenci: dr Stefan Drzewicki, mgr Władysław Lorenc. Mł. asystent: Alojzy Kozłowski. Poprzedni kierownicy: prof. dr Benedykt Naęcz Dybowski, prof. dr Józef Nusbaum-Hilarowicz. Wcześniej pracowali: dr Jan Grochmalicki, dr Antoni Władysław Jakubski, dr Rudolf Weigel, mgr Jan Kinel, mgr Jan Noskiewicz, doc. dr Gustaw Poluszyński, doc. dr Ludwik Monné, student Stanisław Pilawski, mgr Janina Orska.

Zakład Paleontologiczny (ul. Długosza 8). Kierownik: prof. dr Jan Samsonowicz. St. asystent: doc. dr Władysław Zych. Poprzedni kierownik: prof. dr Józef Siemiradzki.

Zakład Geologiczny (ul. Długosza 8). Kierownik: prof. dr Wojciech Rogala. St. asystent: doc. dr Zdzisław Pazdro.

Zakład Geograficzny (ul. Kościuszki 9). Kierownik: prof. dr August Zierhoffer. Adiunkt: dr Adam Malicki. St. asystent: dr Michał Orlicz. Mł. asystent: mgr Alfred Jahn. Poprzedni kierownik: prof. dr Eugeniusz Romer. Wcześniej pracowali: adiunkt doc. dr Julian Czyżewski, doc. dr Józef Wąsowicz, mł. asystent wolontariusz dr Jan Emst.

Ogród Botaniczny (ul. Długosza 4 i ul. D. Wąsowicza 54). Kierownik: prof. dr Stanisław Kulczyński. Adiunkt: dr Józef Motyka. St. asystent: dr Józef Mądralski.

POLITECHNIKA LWOWSKA

Rozwój przemysłu w Europie w wieku XVIII powodował, że istniała konieczność kształcenia młodzieży w kierunkach matematyczno-fizycznych nie tylko na poziomie szkół średnich (szkoły realne), ale i kierunkach inżynieryjno-technicznych, w wyższych szkołach akademickich.

Pierwsza wyższa szkoła techniczna w Europie powstała w 1794 roku w Paryżu, następnie w wielu miastach europejskich (np. 1806 – Praga, 1815 we Wiedniu). Na terytorium Polski, pod zaborem austriackim, w latach 1844-1877, we Lwowie, poprzedzona powstaniem Szkoły realnej, utworzona została c.k. Akademia Techniczna (AT), będąca załącznikiem późniejszej Politechniki Lwowskiej.

Np. w roku akad. 1851/52 Akademia Techniczna kształci 220 studentów. W roku 1865 powstaje projekt przekształcenia AT w Szkołę Politechniczną (SP) o 5-ciu Wydziałach: Inżynierii Budowy, Budownictwa Machin, Chemiczno-Technicznym, Rolno-Leśnym i Handlowym.

W latach 1877-1920 w Szkole Politechnicznej funkcjonują Wydziały: Inżynierii Lądowej i Wodnej, Budownictwa (architektury), Budowy Machin (Maszyn); Chemii Technicznej.

Na Wydziale Budowy Maszyn zorganizowane są: Kurs Górników, Kurs Hutników; Oddział Naftowy;

W roku 1894 (po 50-ciu latach od utworzenia SP), w Szkole jest zatrudnionych m.in.: profesorów zw. - 15, profesorów nadzw. – 3 i docentów - 10. Prowadzą oni działalność dydaktyczną w 20 katedrach, 2 stacjach doświadczalnych i innych jednostkach dydaktycznych. Biblioteka SP liczy 14 tys. woluminów.

Gmachy główny SP został wybudowany w latach 1874-1877 wg. projektu Juliana Zachariewicza. Fronton budynku zdobi napis: Litteris et Artibus (naukom i sztukom), zachowany do dnia dzisiejszego. Gmach znanej Biblioteki Szkoły, oddano do użytku w roku 1934.

W roku 1920, po uzyskaniu niepodległości, Szkołę Politechniczną przemianowano na Politechnikę Lwowską (PL). Dołączono wtedy do Uczelni Akademię Rolniczą w Dublanach i Wyższą Szkołę Lasową (mieszczącą się przy ul. św. Marka). Powstał Wydział Rolniczo-Lasowy.

Stan organizacyjny Uczelni w dniu 30 czerwca **1939** roku przedstawia się następująco: Funkcjonuje pięć Wydziałów: Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej z Oddziałami: Lądowym, Wodnym i Mierniczym, Wydział Architektoniczny, Wydział Mechaniczny z Oddziałami: Maszynowym, Elektrotechnicznym i Naftowym, Wydział Chemiczny; Wydział Rolniczo-Lasowy z Oddziałami: Rolniczym i Lasowym.

Kadra nauczająca i liczba katedr przedstawiały się następująco (w nawiasach dane z roku 1921): profesorowie honorowi 5 (1), profesorowie zwyczajni 43 (39), profesorowie nadzwyczajni 17 (11), zast. profesora 3 (1), docenci 18 (4), wykładowcy 86 (43), adiunkci 46